

2789

موس

۱

۲۱۲

کتابخانه

www.ketab.ir

- سرشناسه: عزیزان، مهدی، ۱۳۴۵ -
- عنوان و نام پدیدآور: آشنایی با ادیان و مذاهب لبنان / مهدی عزیزان، عبدالهادی احمدی؛ پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق علیه السلام.
- مشخصات نشر: قم: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق علیه السلام، انتشارات زمزم هدایت، ۱۳۹۷.
- مشخصات ظاهری: ۳۱۱ ص.: مصور (بخشی رنگی).
- شابک: ۲۸۰۰۰ ریال 978-964-246-599-6
- وضعیت فهرست نویسی: فیپا
- موضوع: اسلام -- لبنان -- فرقه‌ها
- موضوع: Lebanon -- Islamic sects
- موضوع: مجتهدان و علما -- لبنان -- سرگذشتنامه
- موضوع: Ulama -- Lebanon -- Biography
- موضوع: لبنان -- دین
- موضوع: Lebanon -- Religion
- شناسه افزوده: احمدی، عبدالهادی، ۱۳۵۷ -
- شناسه افزوده: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق علیه السلام، انتشارات زمزم هدایت
- شناسه افزوده: Imam Sadiq Research Institute of Islamic Sciences. Zamzam Hedayat
- شناسه افزوده: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق علیه السلام
- رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۴۴۵/۵/۱۶ BP
- شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۰۲۶۰۷

آشنایی با ادیان و مذاهب لبنان

مهدی عزیزان
عبدالهادی احمدی

پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)

نخستین
انتشار است

نخستین

آشنایی با ایران و مذهب لبنان

تهیه کننده: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)
نویسندگان: مهدی عزیزن، عبدالهادی احمدی
ناظر سازمان: علی فرامرزی
ناظر نهایی: عزت‌الله محمد
ویراستار: رقیه فرامرزی
سروریراستار: حسین قاسم حمزه
نمونه خوان: علیرضا صداقت
وایایش نهایی: سیدعلی یار افشارپور دهمدشت
صفحه‌آرا: علی نصیر محمدی
ناظر چاپ: علی رضواند
ناشر: زمزم هدایت

چاپ: مرکز چاپ بلاغ ○ نوبت چاپ: اول ○ تاریخ چاپ: بهار ۱۳۹۸
شمارگان: ۵۰۰ ○ قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان
شابک: ۶-۵۹۹-۲۴۶-۹۶۴-۹۷۸

آدرس ناشر: قم، خیابان دورشهر، نبش کوچه ۳، پلاک ۸۱
تلفن: ۰۲۵-۳۷۳۳۰۷۳۵ - همراه: ۰۲۵-۲۸۸۷۲۵۳ ۰۹۱۲

فهرست مطالب

مقدمه ۱۱

بخش اول: آشنایی با کشور ایران

فصل اول: جغرافیای تاریخی ۱۷

فصل دوم: جغرافیای طبیعی ۱۹

فصل سوم: جغرافیای انسانی ۲۱

فصل چهارم: جغرافیای سیاسی ۲۵

۱-۴. اهمیت سیاسی ۲۵

۲-۴. نظام سیاسی ۲۵

خلاصه بخش اول ۲۹

بخش دوم: مذاهب و فرق شیعی

۱. کیسانیه: ۳۱

۲. زیدیه: ۳۲

۳. اسماعیلیه: ۳۲

۴. امامیه: ۳۲

فصل اول: شیعه امامیه ۳۳

۱-۱. تاریخ شیعه ۳۳

۱-۱-۱. شیعه در دوران خلفا ۳۴

۱-۱-۲. شیعه در دوران حکومت امام علی (ع) ۳۵

۱-۱-۳. شیعه در دوران بنی امیه ۳۶

۱-۱-۴. شیعه در دوران بنی عباس ۴۰

۲-۱. عقاید شیعه ۴۷

۳-۱. متون و منابع مهم شیعه ۴۹

۴-۱. شخصیت‌های مهم شیعه ۵۰

۱-۴-۱. محمد بن یعقوب کلبی ۵۱

۲-۴-۱. شیخ طوسی ۵۱

۳-۴-۱. خواجه نصیرالدین طوسی ۵۲

۴-۴-۱. ملاصدرا ۵۳

۵-۴-۱. علامه طباطبایی ۵۵

۶-۴-۱. امام خمینی ۵۷

۵-۱. شیعه در لبنان ۶۵

۱-۵-۱. تولد شیعه ۶۶

۲-۵-۱. تطورات تاریخی شیعه ۶۸

۳-۵-۱. متفکران شیعه ۷۴

۴-۵-۱. جمعیت و پراکندگی جغرافیایی شیعه ۱۰۱

۶-۱. حزب الله ۱۰۹

۱-۶-۱. تشکیل حزب الله ۱۰۹

۲-۶-۱. دوره فعالیت مخفیانه ۱۱۰

۳-۶-۱. اعلام موجودیت ۱۱۱

۴-۶-۱. شوراها و حزب الله ۱۱۲

۱۱۶	۵-۶-۱. دوران نصرالله
۱۱۹	۶-۶-۱. ترور عماد مغنیه
۱۲۰	۷-۶-۱. فعالیت‌های سیاسی حزب الله
۱۲۰	۸-۶-۱. فعالیت‌های رسانه‌ای حزب الله
۱۲۱	۹-۶-۱. فعالیت‌های اجتماعی حزب الله
۱۲۲	۱۰-۶-۱. ارتباط حزب الله با ایران
۱۲۳	۱۱-۶-۱. ارتباط حزب الله با سوریه

فصل دوم: دروزیه ۱۲۵

۱۲۶	۱-۲. تاریخ دروزیه
۱۲۸	۲-۲. عقاید دروزیه
۱۳۱	۲-۳. فرائض دینی و اخلاق دروزیه
۱۳۳	۲-۴. متون و منابع دروزیه
۱۳۴	۲-۴-۱. رسائل الحکمه:
۱۳۴	۲-۴-۲. کتاب النقط و الدوائر،
۱۳۴	۲-۴-۳. الشریعة الروحانية فی علوم البسیط والتکلیف
۱۳۴	۲-۴-۴. رسائل إجم الجاحدين
۱۳۴	۲-۴-۵. شرح میثاق ولی الزمان،
۱۳۴	۲-۵. شخصیت‌های مهم دروزیه
۱۳۵	۲-۶. وضعیت اجتماعی و سیاسی دروزیه

فصل سوم: علویان ۱۳۷

۱۳۷	۳-۱. تاریخ علویان
۱۴۰	۳-۲. عقاید علویان
۱۴۲	۳-۳. گستره جمعیتی علویان
۱۴۳	۳-۴. جایگاه سیاسی علویان
۱۴۵	خلاصه بخش دوم

بخش سوم: اهل سنت در لبنان

فصل اول: مذاهب و فرق اهل سنت.....	۱۴۹
۱-۱. مذاهب فقهی اهل سنت.....	۱۵۱
۱-۱-۱. حنفیه.....	۱۵۱
۱-۱-۲. مالکیه.....	۱۵۳
۱-۱-۳. شافعیه.....	۱۵۴
۱-۱-۴. حنبلیه.....	۱۵۵
۲-۱. مذاهب کلامی اهل سنت.....	۱۵۷
۱-۲-۱. اشاعره.....	۱۵۸
۲-۲-۱. ماتریدی.....	۱۶۰
۳-۲-۱. سلفیه.....	۱۶۳
۳-۱. فرق صوفی اهل سنت.....	۱۷۱
فصل دوم: اهل سنت در لبنان.....	۱۷۳
۱-۲. تاریخ اهل سنت لبنان.....	۱۷۳
۲-۲. متفکران و سیاستمداران اهل سنت.....	۱۷۵
۱-۲-۲. سلیم الحص.....	۱۷۵
۲-۲-۲. فؤاد مخزومی.....	۱۷۵
۳-۲-۲. عبدالرحیم مراد.....	۱۷۵
۴-۲-۲. عمر کرامی.....	۱۷۶
۵-۲-۲. محمد الصفدی.....	۱۷۶
۶-۲-۲. نجیب میقاتی.....	۱۷۶
۷-۲-۲. تمام سلام.....	۱۷۷
۳-۲. گستره جمعیتی اهل سنت لبنان.....	۱۷۸
۴-۲. مذاهب و فرق اهل سنت لبنان.....	۱۸۱
۱-۴-۲. فرق سلفی.....	۱۸۱
۵-۲. جایگاه سیاسی اهل سنت در لبنان.....	۲۰۱
۱-۵-۲. پست‌های سیاسی اهل سنت.....	۲۰۱

۲۰۵	۲-۵. جریان‌ها و احزاب سیاسی اهل سنت
۲۱۱	خلاصه بخش سوم

بخش چهارم: مذاهب و فرق مسیحی

۲۱۷	فصل اول: آشنایی اجمالی با مسیحیت
۲۱۷	۱-۱. تاریخ مسیحیت
۲۲۰	۱-۲. مسیحیت در عصر حاضر
۲۲۱	۱-۳. عقاید مسیحیت
۲۲۲	۱-۴. اعتقاداتنامه‌های مسیحیت
۲۲۶	۱-۳-۲. شوراهای جهانی و عقاید مسیحیت
۲۲۸	۱-۳-۳. آئین‌های مشترک
۲۳۰	۱-۴. متون و منابع مسیحیت
۲۳۰	۱-۴-۱. تورات و انجیل از دیدگاه اسلام
۲۳۱	۱-۴-۲. کتاب مقدس از دیدگاه مسیحیان
۲۳۳	۱-۵. شخصیت‌های مهم مسیحیت
۲۳۴	۱-۵-۱. حضرت عیسی
۲۳۵	۱-۵-۲. حضرت مریم
۲۳۶	۱-۵-۳. حواریون
۲۳۸	۱-۵-۴. پولس
۲۴۱	فصل دوم: مذاهب و فرق مسیحی
۲۴۷	۲-۲. مذهب ارتدوکس
۲۵۷	۲-۴. فرقه‌های فرعی مسیحیت
۲۵۹	۲-۴-۱. کلیساهای «جداشده» شرقی
۲۶۵	فصل سوم: مسیحیت در لبنان
۲۶۷	۳-۱. طوائف شرقی
۲۶۷	۳-۱-۱. روم ارتدوکس

۲۷۳	 ۳- ۱- ۲. ارمنی گریگوری (ارتدوکس)
۲۷۸	 ۳- ۱- ۳. سریان ارتدوکس (یعقوبیه)
۲۷۸	 ۳- ۱- ۴. نستوری [آشوری]
۲۷۹	 ۳- ۲. طوائف متحد با رم
۲۷۹	 ۳- ۲- ۱. مارونی
۲۸۷	 ۳- ۲- ۲. لاتین
۲۸۷	 ۳- ۲- ۳. سریان کاتولیک لبنان
۲۸۷	 ۳- ۲- ۴. ارمن کاتولیک
۲۸۸	 ۳- ۲- ۵. روم کاتولیک
۲۹۵	 ۳- ۲- ۶. کلدانیه
۲۹۵	 ۳- ۳. پروتستان
۲۹۵	 خلاصه بخش چهارم
۲۹۸	 کتابنامه

مقدمه

لبنان کشوری در منطقه غرب آسیا، در ساحل دریای مدیترانه و هم‌مرز با فلسطین اشغالی و سوریه است. لبنان پس از بحرین کوچک‌ترین کشور جنوب غرب آسیا (خاورمیانه) است، اما اهمیت ژئواستراتژیک و ژئوپلتیک این کشور با توجه به مرز مشترک آن با فلسطین اشغالی و سوریه جایگاهی ویژه به آن بخشیده است. از دیگر عوامل مؤثر در این اهمیت، گرایش‌های دینی و مذهبی فعال این کشور است؛ چراکه از عناصر اساسی اثرگذار در هر منطقه جغرافیایی، باورهای اعتقادی و دینی آن سامان است. لبنان با وجود مساحت کوچک، پذیرای گرایش‌های گوناگون عقیدتی و دارای جهان‌بینی‌های تعریف‌شده متعدد است. اسلام و مسیحیت دو شاخه اصلی ادیان در لبنان هستند که هریک به زیرشاخه‌هایی متعدد و قرائت‌هایی گوناگون از اصول و باورهای اصلی تقسیم می‌شود.

لزوم ایجاد تعامل سالم میان شهروندان یک کشور و همچنین اهمیت شناخت گرایش‌های دینی یک ملت برای تنظیم نوع واکنش با آنان، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر در دنیای امروز است. براین اساس شناخت ادیان فعال در لبنان و آگاهی یافتن از فرق و مذاهب کوشا در این کشور و ترسیم اصول اعتقادی آنان، ضروری می‌نماید.

کتاب‌هایی که تا کنون درباره لبنان نگاشته شده، عمدتاً حول محور مسائل ذیل بوده است:

- تاریخ لبنان

- اهمیت ژئوپلیتیک لبنان

- احزاب، تشکله‌ها و شخصیت‌های سیاسی لبنان

- ساختار نظام سیاسی لبنان

♦ تنش‌ها و درگیری‌های لبنان با رژیم صهیونیستی

- معرفی مذهب یا فرقه‌ای خاص در لبنان

نمونه کتاب هریک از موضوعات مذکور را در کتابنامه اثر پیش رو می‌توان دید.

فاکنون کتاب مستقلی به معرفی ادیان و مذاهب لبنان و تبیین نقش آنها در صحنه سیاسی - اجتماعی لبنان پرداخته است و به همین سبب، کتاب پیش رو رسالت معرفی «ادیان، مذاهب و فرق فعال در لبنان» را بر دوش گرفته است. این کتاب صرفاً روی ادیان و مذاهب لبنان متمرکز می‌شود و به دیگر مسائل لبنان، از قبیل مسائل جغرافیایی، تاریخی و... در حد ضرورت و ارتباط آن با موضوع اشاره می‌کند. همچنین تنها به معرفی ادیان و مذاهب فعال در لبنان می‌پردازد و از بحث درباره ادیان و مذاهب غیرفعال پرهیز می‌کند. حجم مباحث هریک از مذاهب و فرق، به تناسب اهمیت و نقش آنان در لبنان تنظیم شده است.

در تدوین این کتاب از دائرةالمعارف‌ها، کتاب‌ها، مقالات، پایان‌نامه‌ها، نرم‌فزارها و صفحات وب استفاده شده است؛ ضمن اینکه عمده منابع این کتاب به زبان فارسی و عربی است و تنها در بعضی قسمت‌ها از منابع انگلیسی و فرانسه بهره‌گیری شده است. پیش از آغاز بحث، ضروری است که تلقی صحیح از رازده‌های «ادیان»، «مذاهب»، «فِرَق» و «فعال» در این کتاب تبیین شود.

ادیان جمع دین، و دین در لغت به معنای طاعت، جزا و شریعت است و در اصطلاح به معنای مجموعه عقاید، اخلاق و آئین به کار می‌رود. منظور از دین در این کتاب، ادیان آسمانی یعنی اسلام، مسیحیت و یهود است.

مذاهب جمع مذهب، و در لغت به معنای روش، طریقه، شیوه، مسیر و راه‌رسم و در اصطلاح علم کلام و علم فقه، به معنای روش و طریقه‌ای خاص در فهم مسائل اعتقادی و فقهی براساس مبانی عقلی، قرآن کریم و سنت است. در این کتاب، مذهب زیرمجموعه دین شمرده

می‌شود؛ مذاهب کلامی اسلامی مانند مذهب شیعه، اشعری، معتزلی و ماتریدی؛ مذاهب فقهی مانند فقه شیعه، حنفی، شافعی، حنبلی و مالکی؛^۱ و مذاهب مسیحی مانند مذهب کاتولیک، ارتدوکس و پروتستان.

فرقه از ریشه «فَرَق» و جمع آن «فَرَق» است. فرقه در لغت به معنای دسته، گروه و طایفه است.^۲ این معنای لغوی شامل پیروان یک دین و مذهب نیز می‌شود؛ چراکه آنان در مقایسه با پیروان دیگر مکاتب، یک دسته و گروه تلقی می‌شوند. برای تمییز دادن بین معنای فرقه با دین و مذهب، باید به سراغ معنای اصطلاحی آن رفت، اما واقعیت این است که تعریفی جامع و کامل از این کلمه در کتاب ملل و نحل نشده و گاه مترادف با مذهب و نحل به کار رفته است. از آنجا که پیگیری این بحث خارج از رسالت این نوشتار و خالی از فایده است، ما در این کتاب، به انشعابات هر مذهب که پیروان کمتری دارند، مانند انشعاب دروزیه از اسماعیلیه و وهابیت از اهل سنت فرقه اطلاق نمی‌کنیم.

قید «فعال» در عنوان کتاب، برای برجسته کردن ادیان، مذاهب و فرقی است که در لبنان پیروان بسیار دارند و در صحنه مذهبی و اجتماعی فعالیت‌های چشمگیر دارند؛ مانند شیعه اثناعشری، سلفیه و مسیحیت مارونی. در مقابل، ادیان و مذاهبی که پیروان چندانی ندارند و در صحنه اجتماعی و سیاسی لبنان فعالیت چندانی ندارند، غیرفعال تلقی شده‌اند و در این کتاب از آنها بحثی به میان نیامده است؛ مانند زرتشت، یهود و اسماعیلیه.

تذکر مهم آنکه ملاک تقسیم‌بندی مذاهب و فرق در این کتاب، خاستگاه آنان است؛ به این معنا که هر مذهب و فرقه‌ای زیر مجموعه دین یا مذهبی قرار گرفته که از آن منشعب شده است؛ مثلاً شیعه و سنی زیر مجموعه دین اسلام و فرقه‌های علویان و دروزیان زیر مجموعه شیعه، و وهابیت و صوفیه زیر مجموعه اهل سنت گنجانده شده است. واضح است که معنای این تقسیم‌بندی، یکسان‌انگاری عقاید و آداب شیعه و سنی و یا علویان و دروزیان و شیعیان اثناعشری نیست. این مذاهب و فرق، هر چند خاستگاهی مشترک دارند، اهداف، افکار و آئین‌های یکسانی ندارند.

۱. ر.ک: علی اکبر دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه، ۱۳۷۷، ذیل مذهب.

۲. ر.ک: حسن عمید. فرهنگ عمید، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۲، ذیل فرقه.

مباحث این کتاب در چهار بخش سامان یافته است؛ در بخش اول دربارهٔ جغرافیای تاریخی، طبیعی، انسانی و سیاسی لبنان با هدف آشنایی کلی خوانندگان گرامی با تاریخ، فرهنگ، نظام سیاسی و ترکیب جمعیتی لبنان بحث شده است. در بخش دوم مذاهب و فرق شیعی معرفی شده و در سه گفتار، شیعهٔ امامیه، دروزیه و علویان لبنان معرفی شده است.

بخش سوم دربارهٔ مذاهب فقهی و کلامی اهل سنت است و از مذاهبی همچون شافعی، حنفی، حنبلی، مالکی، اشاعره، اهل حدیث، سلفیان و صوفیان و... سخن رانده شده است. بخش چهارم به معرفی مذاهب و فرق مسیحی پرداخته و با تمرکز روی فرقهٔ فعال مارونی، به تبیین نقش آن در لبنان پرداخته است.

در معرفی هریک از مذاهب و فرق، از محورهای همچون تاریخچه، منابع و متون مهم، شخصیت‌های نقش‌آفرین، عقاید و آئین‌ها، گسترهٔ جمعیتی و نقش سیاسی-اجتماعی آنها بحث شده و برای انتقال بهتر مطالب به خوانندگان گرامی، از عکس، نمودار، نقشه و جدول استفاده شده است.